

Bu Eğitim Düzeni Değişmelidir, Ama Nasıl ?

İrfan ERDOĞAN *

Türkiye'de eğitim, özellikle son dönemlerde önemli bir sorun haline gelmektedir. Ağırlıklı olarak devlet tarafından sunulan eğitim, hem nitelik hem de nicelik açısından artık günümüz şartları için yetersizleşmektedir. Çözüm olarak genellikle kaynakların azlığına dikkat çekilmiş ve kaynakların artırılması gerektiği vurgulana gelmiştir. Kaynakların artırılması, önemli olmakla birlikte eğitimde günümüz şartlarında yaşanan açmazları aşmada orta vadeli bir çözüm olmayı öte gidemez. Nitekim sorunlar kaynaklar artarken de devam etmektedir. Eğitim ayrılan bütçenin miktarı, öğretmen yetiştiren kurumların sayısı, öğretmenlerin eğitim düzeyi ve okul sayısı gibi nitelik belirleyiciler iyileştirildiği halde eğitimde yaşanan sorunlar artarak devam etmektedir. Çünkü eğitimi yetersiz kılan, önünü tıkayan ve çağla uyumsuz kılan, kaynakların azlığından çok, her açıdan bir merkezden yönlendirildiği ve finanse edildiği yapısıdır. Bu yapı içerisinde hangi bilgi, beceri ve tavırların kazandırılacağı bile büyük ölçüde merkezden tayin edilmekte, yenileşme çabaları tepeden aşağı olmakta ve dolayısıyla fabrikasyon usulü birbirine benzer bireyler yetiştirilmektedir.

Bu sistem ekonomide, endüstride,

kültürde ve daha bir çok alanda gerçekleşen gelişmelerin ağırlıklı olarak devletin güdümünde olduğu dönemlerde belki de işlevseldi. Ancak bugün için böyle bir eğitim düzeninin oluşmasına neden olan şartların hızla değiştiğini görüyoruz. Artık ekonominin, endüstrinin ve toplumun gelişmesinde devletin insiyatifi o kadar fazla değildir. Ekonomi ve sosyal hayat, devletin yönlendirmesinin dışında kendi dinanizmi içinde gelişmektedir. Bu çerçevede eğitime duyulan talepler de hızla artmakta ve çeşitlenmektedir. Ancak dinamik bir yapı içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçları, durağan ve planlı gelişmelere cevap vermek üzere yapılan bir eğitim sistemi karşılamaya çalışmaktadır. Bu çelişki içerisinde doğal olarak okullar, ihtiyaç duyulan yeni değer ve becerileri üretmede zorlanmakta, çok çeşitlenen bireysel ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmakta ve uzun vadeli hesaplar ve hedeflere göre programlanmaları nedeniyle hızlı değişimler karşısında uyum sağlayamamaktadır.

Eğitim sisteminin aşırı merkeziyetçi yapısı ile ekonomik, siyasal ve teknolojik alanlarda ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermesi mümkün değildir. Merkeziyetçi bir sistemde büyük ölçüde aynı türden programların sunulması ile çok sesliliğe dayalı bir demokrasi kültürünün oluşması zordur. Demokrasinin belki de en önemli temellerinden biri olan,

Yrd. Doç. Dr. İrfan Erdoğan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

arzu ettiğini seçebilme pratiğinin, merkeziyetçi bir eğitim sistemi içinde yaşanabilmesi oldukça zordur. Ayrıca çok kültürlülüğün ve sessiliğin korunması ve yaşatılması da merkeziyetçi yapının baskın olduğu bir sistemde oldukça zor olsa gerek. Merkeziyetçi eğitim sisteminin doğası ulusal düzeydeki ihtiyaçları karşılamak üzere kuruludur. Böyle bir yapı içinde eğitim kurumlarının yerel düzeyde ortaya çıkan ihtiyaçları karşılaması mümkün değildir. Diğer taraftan hızla değişen teknolojik gelişmelere de eğitim sistemi, sahip olduğu sıkı hiyerarşi içinde etkili bir şekilde ayak uyduramaz. Nitekim okulların araç gereç donanımının çok kısa zaman içinde demode hale gelmesinde bu yapının büyük etkisi vardır.

Kısacası, eğitim sistemi ve okulların yaşadığı açmazlara neden olan temel etken merkeziyetçi yapıdır. Bu bağlamda, Okulların günümüz koşullarına uyum sağlayabilmesi için ağırlıklı olarak bir merkezden yönetilen değil kendi kendilerine yönlenebilen kurumlar olmaları gerekmektedir. Yani, insiyatifin toplandığı yer merkezi birimler değil okullar olmalıdır. Bu ise yerinden yönetime dayalı yeni bir yönetim modeli ile mümkün olabilir.

Yerinden Yönetime Dayalı Sistemin Faydaları

Eğitim kurumları yerinden yönetildiği zaman eğitim sistemi kendisinden beklenenlerin çoğunu yerine getirebilir. Öncelikle hızla değişen ekonomik gelişmelere daha etkili bir şekilde cevap verebilirler. Özellikle serbest piyasa kurallarına göre işleyen ekonominin ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceri yerinden yönetilen okullar yoluyla daha etkili ve çabuk karşılanır. Okullar, yerel düzeyde ortaya çıkan ihtiyaçları daha etkili bir şekilde karşılar. Okullarda daha fazla akademik serbestlik ve çok yönlü programlara açık olan okulların yaygınlaşması sağlanabilir; bu da siyasal sistemin niteliğini geliştirir. Bireyi ve çevresini merkez alan bir eğitim gerçekleştirilebilir. Yerinden yöne-

time dayalı sistemde, eğitim konusunda alınan kararlar için geniş bir katılım tabanı oluşturulabilir. Eğitim uygulamalarının denetlenmesinde de çok yönlü, dengeli ve etkili bir kontrol mekanizması gelişir. Bütün bunlar eğitimde alınan kararları daha verimli kılar. Yerinden yönetilen okullar, teknolojik değişmelere daha çabuk ve kolay uyum sağlayabilirler.

Yerinden yönetilen sistemde eğitime yerel kaynaklar mobilize edilebilir. Okullar arasında rekabet yükselir ve bu şekilde daha fazla eğitimsel hizmetler sunulur, eğitim kurumları kendi imkanlarını kullanarak extra kaynaklar yaratabilir ve programlar daha çok öğrencilerin ihtiyacına yönelik olur. Herşeyden önemlisi sistemin yeniden yapılanması ve kendini yenilemesi kolaylaşır. Merkezi sistemin işleyişinde etkili kullanılmayan insan kaynaklarından daha iyi yararlanır. Yerinden yönetilen bir sistemde çalışan personelin sadakatı, yaratıcılığı ve kendisini çalıştığı kuruma adanması daha yüksek olur.

Eğitim sorunlarının kökeninde merkeziyetçi yapının olduğunu, bu sorunları çözebilmek ve başka avantajlar sağlayabilmek için eğitimde yerinden yönetime dayalı bir sisteme geçilmesi gerektiğini söyledik. Ancak, eğitim sistemini geliştirmeye yönelik fikir yürütmelerde hep karşılaştığımız sorunları ve ne olması gerektiğini ifade etmek yeterli değildir. Paralı okulların olması gerektiği, bağımsız düşününen bireylerin yetiştirilmesi gerektiği, eğitimin öğrenci merkezli olması gerektiği gibi düşünceler yaygınca ifade edilir ancak bunların nasıl yapılabileceği söylenmez. Bu sorunun farkında olarak eğitimde merkeziyetçi yapının problemlerin kaynağı olduğu ve okulların yerinden yönetilmesi gerektiği yolundaki iddiamızı eğitimin yerinden nasıl yönetilebileceğini de modelendirerek tamamlıyoruz.

Yerinden Yönetime Dayalı Model

Aşağıda Türk Milli Eğitim sisteminin yerinden yönetilmesi için dünyadaki değişik

örneklerden esinlenerek oluşturduğum bir model sunmak istiyorum. Bu modele göre eğitim sistemi organizasyonel açıdan değişik bölgele-re ayrılacaktır. Şu anki sistemde merkezde toplanan yetki ve sorumlulukların büyük çoğunluğu yeni oluşturulan bölge düzeyine aktarılacaktır. Bu modele göre eğitimin örgütleniş biçimi ve yeni oluşturulacak birimlerin görev ve yetkileri aşağıdaki şekilde paylaştırılacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı: Yetki ve sorumlulukları, fırsat eşitliğini sağlamak için burslar vermekle, ulusal düzeyde veriler toplamakla, ArGe etkinliklerini yürütmekle, insan-gücünün geliştirilmesi ve hizmet içi eğitim çalışmalarının yapılması ile sınırlı olacaktır. Bu şekilde iş yoğunluğu azalacak alan Bakanlık daha etkili ve verimli çalışabilecektir. Milli Eğitim Bakanlığı şu anki durumuyla bütün yetki ve sorumlulukların toplandığı yerdir. Yerinden yönetime dayalı anlayış ile Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim alanında yetki ve sorumluluklarının birçoğunu yerel düzeydeki birimlere devredecek ve eğitim alanındaki gelişmeleri etkileyen ve yönlendiren bir kurum olacaktır.

Bölge Eğitim Kurulu: M E B' dan sonra eğitimden sorumlu birim, belirli illerin oluşturduğu eğitim bölgelerinden sorumlu olan Bölge Eğitim Kurulu olacaktır. Kurul, bölgeye göre değişebilecek sayıda, bir kısmı halkın oyu ve bir kısmı da bölge yetkilisi (vali) tarafından seçilen üyelerden oluşacaktır. Bu kurul; eğitimle ilgili yasaları uygulama, öğretmen, yöneticiler ve eğitim uygulamaları için standartları belirleme, bölgede eğitim için ayrılan kaynağı yönetme, okulların gelişimi için planlamalar yapma, Vali ve merkezi hükümete önerilerde bulunma, öğretmenlerin ücretlerini belirleme, okul yılınının programlanması, personel, öğrenci yönetmeliği, test ve değerlendirme, okul programları ve okul binaları için standartlar belirleme gibi görevlere sahip olacaktır.

Bölge Eğitim Başkanı: Bazı böl-

gelerde seçimle bazılarında valinin atamasıyla başa gelebilir. Görev ve yetkileri her bölgeye göre değişebilir. Bölge Eğitim Başkanı; Bölge Milli Eğitim Müdürlüğüne ve Bölge Eğitim Kuruluna başkanlık etmek, Bölge Milli Eğitim Müdürlüğüne personel almak, eğitimle ilgili kararlarda ve bütçe çalışmalarında önerilerde bulunmak, eğitim ile ilgili yasaları yorumlamak, Bölge yetkilisine (vali), Bölge Eğitim Kuruluna ve halka eğitim hakkında bilgi sunmak ve rapor vermek gibi görevlere sahip olacaktır.

Bölge Eğitim Müdürlüğü: Bölge Eğitim Kurulunun altında ve Bölge Eğitim Başkanı'nın önderliğinde çalışacak olan bir diğer kurum da Bölge Eğitim Müdürlüğüdür. Bu kurum, eğitim hakkında veriler toplamak ve bilgi vermek, okulların standartını belirlemek, öğretmenleri sertifikalandırmak, fonları onaylamak, Bakanlığın bölgedeki eğitim ile ilgili politikalarının uygulanıp uygulanmadığını izlemek, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklarla ilgili programlar geliştirmek gibi işlemlere sahip olacaktır. Bölge Eğitim Müdürlüğü eğitim konusunda uzmanlaşmış ve teknik işleri yapan birim olacak ve bu özelliği ile Bölge Eğitim Kuruluna yardım edecek ve yönlendirebilecektir. Bölge Eğitim Müdürlüğü, Bölge Eğitim Kurulu'na karşı hiyerarşik olarak sorumlu olmasına rağmen büyük ölçüde M. E. Bakanlığının paralelinde çalışacaktır.

İl Eğitim Kurulu: İl düzeyindeki en yetkili organ ise bölgenin verdiği yetkileri kullanacak olan İl Eğitim Kurulu olacaktır. Bu kurul, personel ve okul mal varlığı üzerinde yetkili olacaktır. Kurul üyeleri bazı illerde atama ile bazılarında halk oyu ile seçilebilecektir. İl düzeyinde eğitimle ilgili alınan her karar bu kurulun onayından geçecektir.~

İl Eğitim Müdürü: İl Eğitim Kurulunun fikir aldığı ve atadığı kişi olan Müdür, kurulu bilgilendirmek, okul personelinin çalışmalarını organize etmek, personel almak, promosyon gibi işlerde önerilerde bulunmak, planlama yapmak, okul programlarını değer-

lendirmek, okul binaları ve diğer eğitim araçları hakkında öneriler geliştirmek gibi görevlere sahip olacaktır.

Eğitimin Finansmanı

Yerinden yönetime dayalı sistem ile eğitimin finans kaynaklarının türü artacaktır. Yerinden yönetime dayalı sistemde doğal olarak merkezi hükümetin yetki ve sorumluluklarının azaltılması gibi finansal sorumluluğu da azaltılacaktır. Yani yerel birimler merkezi otoritenin denetimlerini ve yetkilerini devraldıkları gibi merkezi hükümetin eğitim için yapmış oldukları harcamaların belli bir oranını da devralacaklardır. Bu durumda eğitimin finansmanı, merkezi hükümet, bölge ve il düzeylerinde üç farklı kaynaktan sağlanacaktır. Her üç düzeyde de eğitim için ayrılacak kaynağı yaratabilmek için vergi vb. uygulamalara gidilebilecektir.

Sonuç

Eğitim sistemi, aşırı derecede politize hale gelmiştir. Dar siyasal sürtüşmeler ve ufuksuz tartışmalar eğitim sisteminde kendisine rahat bir alan bulabilmektedir. Sekiz yıllık zorunlu eğitim, imam hatip okulları, paralı eğitim gibi pedagojik açıdan ele alınması gereken konular bile siyasal hesaplaşmaların yansıdığı dar bir ikileme ve kalıba konarak bir zafer kazanma ya da kaybetme havasına sokulmaktadır. İşin acınacak tarafı eğitimciler de bir şey ortaya koyamamanın verdiği ezikliği örtmek için bu dar ikilemlere girme popülizmine sığınmaktadırlar. Eğitim sisteminin merkeziyetçi ve kapalı yapısı yukarıda söylediğimiz türden ufuksuzlukları kapatmaktadır. Hatta eğitimi bir kavga alanı olarak görenleri nitelik uğruna değil de kazanma veya kaybetme uğruna sadece bizim dediğimiz olacak diye azmet-tirmektedir.

İşte, eğitim, yerinden yönetildiği zaman, siyasal kavgaların devam ettiği arena olmaktan bir ölçüde kurtulabilir. Eğitim adına yapılan etkinlikler şeffaflaşır. Eğitim kurum-

ları, bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde cevap verebilecek, çeşitlenecek, finansal açıdan rahatlayacak ve gerektiği zaman kendini daha çabuk yenileyebilecek hale gelir. Okullar ve sunulan eğitim tek tip olmaktan kurtulup çeşitlenebilir. Yerinden yönetime dayalı bir sistemin faydalı olacağını kabul etmekle iş bitmiyor. Asıl sorun bu sistemin nasıl oluşturulacağıdır. Buradan hareketle yukarıda Türk eğitim sisteminin daha etkili olabilmesi için yerinden yönetime dayalı bir sistemi oluşturan bir modeli sunuldu. Bu model hayata geçirmek için sistemi kökten değiştirmek şart değildir. Mevcut eğitim sistemi bu modelin işleyebilmesi için gerekli altyapıya sahiptir. Yani eğitim sistemini bugünkü haliyle yerinden yönetime dayalı bir sisteme kavuşturmak mümkündür. Yerinden yönetime dayalı bir sistemin herhangi bir sakıncası varsa izlenmesi gereken yol, bunun giderilmesi için çözümler geliştirmektir. Giderilebilecek eksiklikler yeni sistem önerilerini gözardı edip eskiye devam etmeyi haklı kılamaz.

Bu yazıyı Türkiye'deki eğitimin olması gerektiği bir yapıya kavuşabilmesi için, yukarıda sunulan önerilerin gerçekleştirilmesi ile ilişkili olduğuna inandığım ve dolayısıyla en önemli gördüğüm öneriyle noktalamak istiyorum. Eğitim, sadece eğitimcilere bırakılmayacak kadar önemli bir iştir. Nitekim iyi bir eğitim sistemine sahip olan ülkelere baktığımızda eğitimin yönetilmesinde ve geliştirilmesinde eğitimci olmadığı halde önemli rol oynayan kişilerin olduğunu görmekteyiz. Aynı durum eğitimin bilimsel olarak geliştirilmesi gereken zemin olan eğitim bilimi çalışmalarında da sözkonusudur. Özellikle A.B.D.'de siyaset bilimi, sosyoloji, ekonomi, psikoloji, antropoloji ve felsefe gibi alanlarda olup da eğitim ile ilgilenerek katkı sağlamış çok önemli akademisyenler bulunmaktadır. Kısacası, eğitimi geliştirme çabalarında yeralma, gidişatı sorgulama ve denetleme düzeyinde halkın, kuramsal düzeyde de eğitim biliminin dışında başka alanlarda çalışan akademisyenlerin eğitim konusuna el atması, belki de, elkoyması gerekmektedir.